

Алла Бєлявська – зав. відділу
депозитарного зберігання фонду

Творці фонду депозитарного зберігання Національної історичної бібліотеки України

Постановою Ради Міністрів СРСР № 830-р від 28 жовтня 1975 року в країні були визначені бібліотеки, які мали виконувати функції бібліотек-депозитаріїв. В Україні затверджено 14, а згодом 18 бібліотек-депозитаріїв, які були на той час складовою частиною загальнодержавної системи депозитарного зберігання. Цією ж постановою на Державну історичну бібліотеку УРСР (ДІБ УРСР) були покладені функції бібліотеки-депозитарія документів з питань історії, допоміжних історичних дисциплін та історичного краєзнавства.

Розпорядженням по Державній історичній бібліотеці УРСР від 14 травня 1976 року «Про організацію депозитарного збереження книжкових фондів бібліотеки» була створена Комісія з 11 членів: заступника директора з наукової роботи і завідувачів всіх відділів Бібліотеки. Основним завданням Комісії було детальне вивчення складу книжкового фонду Бібліотеки та виявлення маловикористовуваних видань для передачі їх до депозитарію. З метою більш раціонального зберігання і використання фондів на виконання листа Міністерства культури УРСР за № 8-645/13 від 10 червня 1976 року з організації депозитарного зберігання літератури в Державній історичній бібліотеці УРСР Комісія виробила наступні пропозиції: визначити для депозитарного зберігання відповідне приміщення, створити в Бібліотеці при відділі зберігання літератури сектор депозитарного зберігання зі структурою, яка б включала одного керівника сектора, групу зберігання, групу обслуговування та інформування, групу мікрофільмування. Заходи щодо впровадження системи депозитарного зберігання в ДІБ УРСР були розраховані на 1977-1980 рр.

У березні 1977 року, керуючись підставою Міністерства культури УРСР від 25.03.1977 р. за № 397/13, директор ДІБ УРСР Макаренко Лерій Леонідович видав розпорядження по Бібліотеці і призначив 1.04.1977 р. Крикотун (Калініну, Михалець) Олену Володимирівну завідувачем сектора депозитарного зберігання книжкових фондів при відділі зберігання літератури. З цього періоду розпочалась тривала і дуже цікава робота зі створення сектора депозитарного зберігання літератури.

Крикотун Олена Володимирівна у 1973 році закінчила Київський державний інститут культури ім. О. Є. Корнійчука бібліотечний факультет за спеціальністю бібліотекар-бібліограф. Олена була в числі перших випускників цього вишу. На державних іспитах в екзаменаційній комісії був присутній директор Державної історичної бібліотеки УРСР Л. Л. Макаренко. Йому сподобалась смілива, розумна і обізнана в теорії бібліотечної справи студентка, і він запропонував Олені продовжити практичне оволодіння

професією за фахом в очолюваній ним Бібліотеці. Старанно і наполегливо набувала досвіду Олена Володимирівна, прийшовши у колектив Історичної книгозбірні у відділ, який очолювала Залізняка Людмила Вікторівна – досвідчений і відданий фондовій роботі фахівець. Олена Володимирівна була відкритою, щирою, завжди готовою допомогти іншим. З молодими випускниками, що також прийшли до Історички, вона одразу долучилась до роботи в громадських організаціях, її творчі здібності проявились у створенні гуртка художньої самодіяльності.

Олена Володимирівна стала наймолодшим на той час завідувачем сектора в Бібліотеці. А з 1.12.1979 р. вона очолила вже новостворений відділ депозитарного зберігання літератури. В цей відділ запросили молодих співробітників, які закінчили бібліотечний факультет Київського державного інституту культури ім. О. Є. Корнійчука, і за направленням прийшли працювати до ДІБ УРСР. Серед них: Терент'єва (Дроздовська) Лідія Геннадіївна, Філіппович (Хівренко) Ніна Дмитрівна і студентка історичного факультету Київського Ордена Леніна державного університету ім. Тараса Шевченка Сафронова (Козлова) Людмила Михайлівна. До речі, Філіппович Ніна Дмитрівна була єдиною студенткою свого випуску, яка отримала диплом з відзнакою, а Сафронова Людмила Михайлівна очолювала на той час комсомольську організацію нашої Бібліотеки і здобувала освіту без відриву від виробництва. Вони були невтомні, працьовиті, послідовні, енергійні, допитливі і створили у своєму відділі атмосферу довіри та взаємодопомоги. Людмила Михайлівна Козлова і Лідія Геннадіївна Дроздовська понад десять років свого професійного життя присвятили створенню, зберіганню та організації фонду депозитарного зберігання. Щиро вдячні колегам.

Згідно з «Координаційним планом науково-методичної роботи ДІБ УРСР на 1980 рік» співробітники відділу розпочали роботу з надання практичної методичної допомоги обласним універсальним науковим бібліотекам (ОУНБ) республіки в питаннях організації депозитарного зберігання. З 1980 по 1986 роки здійснено 14 відряджень з метою надання практичної допомоги у відборі та передачі на депозитарне зберігання історичної та історико-краєзнавчої літератури.

Робота з організації депозитаріїв була новою. Тому ОУНБ на своїй базі проводили багато семінарів з цього питання, в підготовці яких брала активну участь О. В. Михалець. Координаційні зв'язки постійно підтримувались з відділом депозитарного зберігання літератури Державної республіканської бібліотеки ім. КППС (ДРБ ім. КППС), як республіканського депозитарію універсального профілю і республіканськими бібліотеками інших систем і відомств, що брали участь у підготовці для ДРБ ім. КППС «Зведеного перспективного плану надсилання інформації про маловикористовувану літературу з бібліотек республіки всіх систем і відомств до республіканських бібліотек-депозитаріїв УРСР».

Головним напрямом в роботі відділу було формування фонду. Переглядаючи документи відділу, констатуємо, що «Книга сумарного

обліку бібліотечного фонду відділу депозитарного зберігання літератури Державної історичної бібліотеки Міністерства культури УРСР» розпочата 15 жовтня 1980 року. Надходження до відділу в цьому році склало 300 одиниць документів. Фонд відділу формувався виключно з документів, що висвітлювали історію УРСР, історію СРСР, всесвітню історію та з видань допоміжних історичних дисциплін. Це був початок формування фонду відділу депозитарного зберігання літератури нашої Бібліотеки.

Працівники відділу здійснювали копітку роботи по доукомплектуванню фонду Бібліотеки відсутніми виданнями, та такими, що були в недостатній кількості. Здійснювалося це шляхом звірки інформаційних карток, що надходили від бібліотек республіки та списків літератури депозитарного зберігання, що видавались Державною бібліотекою СРСР ім. В. І. Леніна, Державною публічною бібліотекою ім. М. Є. Салтикова-Щедрина, бібліотекою Сибірського відділення АН СРСР та іншими.

З 1982 року відділ розпочав обслуговувати користувачів Бібліотеки документами депозитарного фонду.

У 1983 році продовжено роботу з подальшої організації, зберігання і використання документів, що мало використовуються, історичної, історико-краєзнавчої тематики та допоміжних історичних дисциплін. В цей період Олена Володимирівна брала участь в Міжвідомчій робочій нараді очільників відділів депозитарного зберігання літератури республіканських галузевих бібліотек-депозитаріїв.

У 1984 році основним напрямом роботи відділу був перегляд та відбір документів з фонду читальної зали і міського абонементу історичної літератури, до складу якого входив сектор історичної літератури іноземними мовами. Весь колектив відділу працював над виробленням і удосконаленням норм на нові, ще не унормовані процеси. Співробітники відділу постійно проводили звірку з Генеральним алфавітним каталогом інформаційних карток, надісланих від обласних бібліотек республіки, здійснювали експертизу документів.

У 1985 році Олена Володимирівна виступила на науково-практичній конференції в ЦНГБ ПВ ВАСГНІЛ з доповіддю за темою: «Удосконалення системи депозитарного зберігання в Бібліотеці». В цьому році перейшла до іншого відділу Бібліотеки Хівренко Ніна Дмитрівна, але, коли через роки, вона очолить відділ стародрукованих, рідкісних і цінних книг, то знання і досвід фондової роботи у відділі депозитарного зберігання літератури стануть їй в пригоді, а дружні стосунки з першим керівником залишаться на все життя.

Завдяки копіткій роботі працівників відділу фонд депозитарного зберігання у 1986 році вже складав понад 18 тис. документів і розміщувався у двох невеликих кімнатах адміністративного корпусу Бібліотеки. У 1987 році 84 тис. документів, що знаходились у книгосховищі № 2 відділу зберігання літератури, передано до відділу депозитарного зберігання. Вперше було вирішено питання про надання окремого приміщення для фонду відділу

депозитарного зберігання. На той час відділ депозитарного зберігання знаходився у колишньому соборі Святого Олександра на розі вул. Челюскінців (вул. Костьольна) і Паризької Комуни (вул. Трьохсвятительська). Співробітники відділу одразу розпочали роботу з переобліку цього фонду, що тривала п'ять років.

У 1987 році до відділу прийшла молодий філолог Вальченко Наталія Василівна, знавець з зарубіжної літератури і японської мови. У 1990 році до відділу прийшла Дженкова Олена Вадимівна – філолог за освітою, розумна, ерудована, з організаторськими здібностями. В цей же час до відділу прийшла Тетяна Борисівна Шиловська (Дзюба) – історик за фахом, бібліотекар за покликанням. Після закінчення бібліотечного факультету Київського державного інституту культури ім. О. Корнійчука, до відділу прийшла Левченко (Постернак) Тетяна Петрівна. Вона проходила переддипломну практику в ДІБ УРСР і їй сподобався колектив, який радо прийняв її і запросив до своїх лав. Забігаючи наперед, скажу, що це був колектив молодих красивих жінок, працьовитих, кваліфікованих спеціалістів фондової роботи, їх енергії і пристрасті до улюбленої справи можна було позаздрити. Дженкова Олена Вадимівна пропрацювала у відділі 12 років, Вальченко Наталія Василівна – 17 років, а Тетяна Борисівна Дзюба і Постернак Тетяна Петрівна майже чверть століття. Їх праця була відзначена преміями, грамотами, подяками Міністерства культури України.

Знаковою подією в житті Бібліотеки став Указ Президента України Леоніда Макаровича Кравчука № 125 від 4 березня 1992 року «Про заходи щодо повернення релігійним організаціям культового майна». Тож, Державна історична бібліотека України розпочала звільняти приміщення і вивозити свої фонди з Собору святого Олександра до корпусу № 23 Києво-Печерського історико-культурного заповідника, наданого Бібліотеці Міністерством культури України. Вже сьогодні фонд маловикористовуваних документів складає понад 170 тис. примірників.

В дев'яностих роках ХХ століття фахівці відділу брали участь: у підготовці заходів до відзначення 55-річчя з часу заснування ДІБ України; у роботі зі створення Каталогу української книги; у роботі Комісії по створенню банку даних видань з історії України; у роботі Національної Комісії з питань повернення в Україну культурних цінностей при Кабінеті Міністрів України; у національному семінарі «Проблеми повернення національно-культурних пам'яток, втрачених або переміщених під час Другої світової війни», який відбувся під егідою ЮНЕСКО.

У 1996 році Михалець О. В. працювала в Архіві вищих органів Державної влади по виявленню відомостей про літературу, втрачену Бібліотекою під час Другої світової війни. Упродовж п'яти років цієї роботи Державна історична бібліотека України одержала від Національної комісії з питань повернення в Україну культурних цінностей 1029 примірників документів. Крім того, під час офіційного візиту канцлера ФРН п. Гельмута Коля до України, відбулися урочисті заходи, в яких брав участь і посол ФРН в Україні п. Ебергард Гайкен. В рамках цих заходів, з довоєнних фондів ДІБ

України, вивезених до Німеччини під час Другої світової війни, було повернуто 217 документів, серед яких 101 документ з бібліотеки митрополита Київського і Галицького і священно-архімандрита Києво-Печерської Успенської Лаври Флавіана, а також були подаровані і 56 примірників друкованих видань творів українських вчених і письменників, опублікованих за кордоном, комплекти часописів «Український історик» та книги з власної колекції доктора Олекси Вінтоняка, який заснував у Мюнхені 1953 року видавництво «Дніпрова Хвиля». Від Національної комісії з питань повернення в Україну культурних цінностей Державна історична бібліотека України продовжувала отримувати в дар книжки. Так від громадян Канади п. Олександра Ромас, голови громади Св. Юрія Переможця (м. Лашін, провінція Квебек) та п. Михайла Гайдука було прийнято 720 примірників документів.

У 1997 році Олена Володимирівна виступила з доповіддю «Митрополит Флавіан та його колекція» на науково-практичній конференції з питань історичного краєзнавства; до 60-річчя з дня заснування ДІБ УРСР вона підготувала статтю з історії створення відділу депозитарного зберігання фонду; а також взяла участь у Третій міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми збереження, консервації, реставрації та експертизи музейних пам'яток».

Вступає в дію наказ Міністерства культури і мистецтв України від 02.12.1996 р. № 570 «Про затвердження Положення про систему депозитарного зберігання бібліотечних фондів України», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 19 лютого 1997 р. за № 31/1835.

У 1998 році співробітники відділу розпочали вивчення основ комп'ютерної грамотності, відвідуючи спеціальні курси.

Випробувальним видався 2002 рік, зокрема, в книгосховищі № 3 корп. № 35 прорвало трубу тепломережі і гаряча вода пошкодила частину документів фонду. Їх намагалися врятувати різними засобами: посторінково просушували намоклі документи, спеціальними засобами обробляли стіни, стелю, підлогу, книжкові полиці, проводили кварцування.

У 2003 році всі відділи Бібліотеки, які мали фонди, долучилися до участі у реалізації Державної програми збереження бібліотечних фондів і до складання матеріалів до Державного реєстру національного культурного надбання. Фахівці Бібліотеки брали участь у практичних нарадах Національної парламентської бібліотеки України з приводу відбору документів та їх опису в автоматизованій бібліотечній інформаційній системі.

Співробітники відділу постійно проводили заняття у відділі з підвищення професійного рівня. Розглядалися питання з: систематичної розстановки бібліотечного фонду, системи каталогів і картотек у відділі депозитарного зберігання літератури, оправи та реставрації книг, вивчення бібліотечного фонду, розстановки книг у наукових бібліотеках та ін.

У 2005 році Михалець Олена Володимирівна була призначена завідувачем відділу організації і зберігання фонду, Вона стала фундатором організації депозитарного зберігання фонду в ДІБУ. Олена Володимирівна,

маючи багаторічний досвід з фондової роботи, завжди надавала методичну та практичну допомогу своїм наступникам.

Естафету від Михалець Олени Володимирівни отримала Постернак Тетяна Петрівна. Будучи ще на посаді бібліотекаря I категорії, Тетяна Петрівна закінчила спеціальні комп'ютерні курси при Кабінеті Міністрів України, де оволоділа новими комп'ютерними технологіями. Очоливши відділ, вона почала формувати і зберігати всю документацію в електронному вигляді. Постернак Т. П. розпочала створення бази даних документів, які можуть бути віднесені до Державного реєстру національного культурного надбання. Тетяна Петрівна радо навчала колег тому, що знає і чим володіє сама. Майже 12 тис. бібліографічних записів нею і колегами були занесені до автоматизованої бібліотечної інформаційної системи.

У 2006 році до відділу після закінчення бібліотечного факультету Київського національного університету культури і мистецтв прийшла Удод Наталія Валеріївна, яка зарекомендувала себе вдумливим фахівцем, гарним виконавцем і організатором. Вона мала здібності науковця і досліджувала фонд відділу, зокрема документи з бібліотеки Митрополита Флавіана. Згодом Н. В. Удод була призначена на посаду завідувача відділу. Наталія Валеріївна брала участь у підготовці: „Програми збереження фонду Національної історичної бібліотеки України”, „Положення про систему депозитарного зберігання бібліотечних фондів України”, „Тематико-типологічного профілю комплектування фонду депозитарного зберігання документів НІБУ”, оновила посадові інструкції працівників відділу.

У 2010 році до колективу відділу прийшли три співробітника: Мальцева-Чміль М. І., Милацька Н. В., Картушинська О. Б., які працюють і до нині. Посаду бібліотекаря I категорії отримала молодий талановитий філолог Марина Ігорівна Мальцева-Чміль. Вона швидко опанувала бібліотечні процеси і у 2011 році була призначена виконуючим обов'язки завідувача відділу. Марина Ігорівна обіймала цю посаду до вересня 2013 року. За цей період вона зарекомендувала себе як вдумливий, працьовитий, творчий, відповідальний, охайний і креативний фахівець бібліотечної справи. Марина Ігорівна разом з Тетяною Петрівною поновили роботу по відновленню зв'язків з обласними і науковими універсальними бібліотеками України з метою ретроспективного доукомплектування фонду документами історичної та історико-краєзнавчої тематики, що підлягають депозитарному зберіганню.

Згідно з «Перспективним планом перевірки фонду в структурних підрозділах НІБУ на 2010-2012 рр.» було розпочато перевірку особливо цінних реєстрових видань. За три роки пройшли переоблік майже 4 тис. документів. Робота фондоутримувача пов'язана не тільки із зберіганням, видачею документів, науковою, пошуковою діяльністю, але й важкою фізичною працею. На цей період припадає ремонт у корпусі 23, зокрема, заміна підлоги, що була в аварійному стані. Під час проведення ремонтних робіт, фонд, який знаходився на першому поверсі (майже 70 тис. примірників) треба було неодноразово переміщувати з однієї частини

приміщення в іншу. Звісно допомагали всі співробітники Бібліотеки, але левова частка припала на співробітників відділу.

Милацька Наталія Вікторівна, отримавши професію бібліотекаря-бібліографа, після закінчення бібліотечного факультету Київського національного університету культури і мистецтв, проявила себе завзятою, наполегливою, працьовитою, знавцем бібліотечної справи, яка має здібності організатора. Вона невдовзі була призначена на посаду завідувача сектора використання фонду. Маючи досвід роботи з фондом на попередній роботі, Наталя Вікторівна вміло і стрімко продовжила організацію фонду, вимагаючи від адміністрації стелажі, а від колективу відданості і чіткості у виконанні своїх обов'язків. Вона завжди є прикладом для інших. Наталя Вікторівна відповідальна і надійна у роботі. За свою сумлінність і відданість бібліотечній справі вона відзначена грамотою Міністерства культури України.

Картушинська Оксана Борисівна закінчила Київський національний університет культури і мистецтв де вона отримала ступінь бакалавра за спеціальністю книгознавець, бібліотекознавець, бібліограф. Вона виявила обізнаність у питаннях, пов'язаних з упорядкуванням документів фонду, займалась внесенням описів документів до автоматизованої бібліотечної інформаційної системи, брала участь у переобліку та інвентаризації фонду відділу. Вона гарний виконавець, дисциплінована, професійно-допитлива, відповідальна.

У 2013 році до відділу прийшла Волошінська Ніна Олександрівна за фахом бібліотекар-бібліограф, яка виконувала обов'язки завідувача сектора використання фонду. Ніна Олександрівна – креативна людина, вмільний організатор, фахівець з наукового вивчення фонду. За її ініціативи організовано книжкові виставки з унікальних документів, що зберігаються лише у фонді НІБУ.

Волошінська Н. О. з професійним натхненням розпочала роботу з вивчення документів, які можна назвати перлинами доби Української незалежної республіки. Вона підготувала дві доповіді на конференцію, присвячену 75-річчю НІБ України, а також в рамках цієї події на сайті Бібліотеки розміщено віртуальну презентацію відділу, дві віртуальні виставки на тему «Джерела з історії освіти і науки регіонів України з фонду депозитарного зберігання НІБУ».

У 2014 році співробітники відділу брали активну участь у підготовці та відборі документів періоду воєнної доби 1941-1945 рр.; допомагали у підготовці виставки, присвяченої 450-річчю з дня народження В. Шекспіра; відбирали документи до спільного бібліографічного проекту Бібліотеки та Інституту історії України НАНУ «Історична Шевченкіана»; надавали документи з фонду відділу для цифровізації.

Наприкінці 2014 року завідувачем відділу депозитарного зберігання фонду призначена Белявська Алла Веніамінівна, яка тридцять років пропрацювала у відділі комплектування бібліотечних фондів НІБУ і, як головний бібліотекар, відповідала за роботу обмінного фонду Бібліотеки.

Белявська А. В. за фахом – історик, за покликанням – бібліотекар. Свого часу закінчила історичний факультет Київського державного університету ім. Тараса Шевченка.

У 2015 році Белявська А. В. ініціювала створення електронної бази даних на депозитарний фонд, що сприяло оптимізації роботи відділу. Для упорядкування контактів та листування з обласними універсальними бібліотеками (ОУНБ) та бібліотеками наукових установ і відомств України Волошінською Н. О. було створено електронну базу адрес партнерів нашої Бібліотеки. У створенні баз даних брав участь та здійснював методичну допомогу Рудзський Лев Зіновійович (член правління Міжнародної Асоціації електронних бібліотек і нових інформаційних технологій (ЕБНІТ)). Про результати цієї спільної роботи Белявською А. В. підготовлено доповідь «Технологічні процеси перевірки фонду засобами АБІС та формування електронної бази даних фонду депозитарного зберігання», а Волошінською Н. О. складено звіт «Робота відділу депозитарного зберігання фонду з ОУНБ по доукомплектуванню фонду маловикористовуваними виданнями історичної та історико-краєзнавчої тематики, які підлягають депозитарному зберіганню».

Фахівці відділу взяли участь у: VI Львівському бібліотечному форумі, який відбувся в рамках 22-го Міжнародного книжкового Форуму видавців у Львові; науково-практичній конференції в рамках Третіх краєзнавчих читань пам'яті П. Т. Тронька, зокрема, Волошінською Н. О. оприлюднено доповідь «З історії українського мовознавства: огляд документів з фонду депозитарного зберігання НІБ України»; підготовлені і представлені на сайті НІБУ віртуальні книжкові виставки до Дня української мови та писемності: «Мова – це глибина тисячоліть», «Пам'ятки української мови». Швидко розлетілась інформація про унікальні документи, вдумливо підібрані Волошінською Н. О. з фонду відділу, що експонувалися на виставках. Документи цієї тематики знайшли своїх поціновувачів серед викладачів і студентів Київського університету імені Бориса Грінченка. Студенти розмістили в соціальних мережах відеосюжет «Словники за ґратами». Крім того, прижиттєві словники Бориса Грінченка були відібрані для цифровізації з подальшим використанням для наукового опрацювання.

У 2017 році проведено пошукову роботу з виявлення, відбору та складання списку документів, виданих на території України для підготовки тематичної виставки, присвяченої висвітленню подій Української революції 1917-1921 рр.

Фахівці відділу ретельно ведуть дослідницьку роботу: відбирають документи до колекцій, що формуються у науково-дослідному відділі стародруків, цінних та рідкісних видань; передають документи до інших структурних підрозділів та упорядковують депозитарний фонд згідно з «Тематико-типологічним профілем комплектування фонду депозитарного зберігання документів НІБУ».

З питань організації фонду Белявською А. В. підготовлено доповідь «Оптимізація розміщення фонду відділу депозитарного зберігання фонду Національної історичної бібліотеки України».

У 2018 році, виконуючи завдання щодо участі у проекті Українського інституту книги «Цифрова бібліотека», співробітниками відділу здійснено пошукову роботу – звірку з фондом відділу описів документів, що вміщені у бібліографічному покажчику «Література, повернена з фонду спеціального зберігання» – К.: [Державна історична бібліотека України], 1992. – 202 с. Це наукове опрацювання фонду послугувало у подальшому вивченні теми репресованих документів.

Особлива подяка генеральному директору НІБУ Скорохватовій Аллі Віталіївні за поради та слухні зауваження, а також заступнику генерального директора з управління документними ресурсами – Дяченко Ірині Едуардівні, завідувачу відділу організації і зберігання фонду – Левко Наталії Сюзівні за їх підтримку та надання допомоги в плануванні роботи відділу.

Хочу висловити подяку всім моїм колегам з ким спільно робимо одну справу це Милацькій Наталії Вікторівні, Мальцевій-Чміль Марині Ігорівні, Картушинській Оксані Борисівні, Алексеенко Тамарі Михайлівні і Шукатці Тетяні Володимировні, а також колегам, які певний час працювали у відділі – Постернак Тетяні Петрівні, Волошінській Ніні Олександрівні, Смирновій Світлані Миколаївні та ін.

Всі ці роки співробітники відділу плідно працюють над оптимізацією розміщення фонду і його науковим опрацюванням, наповненням електронної бази на фонд відділу і пропонують документи для цифровізації.